

Urbõkuu
26. päiv
2020

Nummõr
6 (459)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELLEN LEHT

Koolipsühholoog Oro Laivi: kuis latsiga viirusõst kõnõlda

Kae lk 2

Määndsit opitunnõ om koton ollõn saanu lehe toimõndaja

Kae lk 3

Midä arvasõ lehmä kelläkäändmisest

Kae lk 4

Hurda selts uut rahvuskultuuri avvohinna kandidaatõ

Jakob Hurda nimeline Põlva rahvavaridusõ selts uut ettepanõkit timahavatsidõ Hurda Jakobi preemjide kandidaatõ kotsilõ. Selts pruuv alalõ hoita Eesti heränemisao sümboli, rahvaluulõ- ja keeletiidlase Hurda Jakobi (1839–1907) mälehtust ja takast tsuksi rahvuskultuuriga köüdetüid tegemiisi kõõnõ Eestin ja Põlva maakunnan. Tuuperäst andas timahava joba 29. kõrd vällä kats rahvuskultuuri avvohinda, kätteandminõ om plaanin tetä 18. piimäkuul 2020 löõdsapidol Harmoonika.

Statuudi perrä andas egä aasta vällä kats preemiä. Üte preemiä saa inemine, kiä om paistnu ummi tegemiisiga silmä üle Eesti, töösõ preemiä Põlva maakunnan silmä paistnu inemine. Rahvuskultuuri avvohinna määrätäs esieräliidisi vai pikäaoliidisi eesti rahvuskultuuriga köüdetüisi tegemiisi iist, miä avitasõ rahvuskultuuril jakkuda.

Seoniaoni omma Hurda Jakobi rahvuskultuuripreemiä saanu: Lehestiku Paul, Toropi Kristjan, Voolmaa Aino, Raidla Heli, Strutzkini Aino, Lövi Laine, Pino Veera, Põllu Kaljo, Kolga Udo, Reissari Leo, Hiimäe Mall, Kiudorvi Tiiu, Rütüli Ingrid, Villa Rein, Kõiva Otilie-Olga, Kunsti Tiiu, Põdekrati Ülle, Eilarti Jaan, Pihõ Mare, Hirsiku Veera, Potteri Eva, Lübecki Helve, Sarvõ Vaike, Hirvlaane Milvi, Viirese Ants, Kõlli Helle, Petersoni Aleksei, Tageli Asta, Asteli Eevi, Kangro Ulve, Ojalo Anne, Esko Enn, Pulleritsu Heivi, Kähri Liina, Tõnuristi Igor, Neeo Ülo, Haameri Valter, Kolsari Maret, Vantäneni

PILT HURDA SELDSI KODOLEHE PÄÄLT.

Hurda Jakob.

Veikko Armas, Villa Sirje, Saarõ Heljo, Eriku Ain, Trei Jüri, Libliku Ester, Hao Paul, Jää Arvo, Õunapuu Piret, Tarse Heino, Veidemanni Rein, Määri Andres, Vananurme Ilmar, Pintsarõ Asta, Saukasõ Rein, Allasõ Tiia, Orasõ Janika ja Kihulasõ Meelis.

Kandidaatõ avvohinna saamisõs võiva esitã kõik inemise ja asotusõ. Esitamises tulõ 14. mahlakuu päävas (14.04.2020, postitempli kuupäiv) saata Põlva rahvavaridusõ seltsile vaban vormin ettepanõk. Seldsi postiaadrõss om Kesk 16, 63308 Põlva. Ettepanõkit või saata ka e-postiga aadrõsi polva.rhs@mail.ee pääle.

Ettepanõkin piät olõma är nimmat kandidaadi rahvuskultuuriga köüdetüisi tegemiisi kokkovõtõ ja esitamise põhjõndus.

Är piät olõma nimmatu ka kandidaadi perämäse viie aasta joosul saadu suurõmba preemiä ja avvohinna ja kandidaadi täpse kontaktandmõ.

Ligembät teedüst saa küssü seldsi asaajaja Siirmanni Niina käest telefoninumbro 5190 4396 päält.

UL

Muusõumi kutsva hinnäst internetin avastama

RAHMANI JAN

Parhillatsõn eriolokõrran omma ka kõik muusõumi kinni. Vana-Võromaa neli muusõmmi omma võtnu tsihis seol aol hindã kogosid ja tegemiisi inãmb interneti kaudu näüdãtã.

Vana-Võromaa muusõumi omma üts osa Võro instituudist. Instituudi direktri Kuuba Rainer seletãs, et ku tull teedüs, et tövõpuhahusõ perãst tulõ kõik muusõumi kinni panda, sündü õkva mõtõ naada virtuaalmuusõummõ pidãmã. «Ku muusõumlõ omma ussõ kinni ja latsõ piät istma koton, suurõ inemise kah, ja nõgãtsel aol inemise tahtva internetin olla, sis olku nãil sääil midãgi kasulikku tetã.» seletãs tã.

Nii ommaki Mõnistõ talorahvamuusõum, Karilatsi vabaõhumuusõum, Vana-Võromaa kultuurikoda ja Kreutzwaldi memoriaalmuusõum naanu egã päiv pandma egã muusõumi MoLoraamadu lehe ja kodolehe pääle mængõ, uudissit, pilte ja filmikeisi mõnõst muusõumin olõvast asãst. Näütuses om kultuurikuan üles säetü kats näütüst, a noid saagi kaia õnnõ arvutist.

Ligembät teedüst Vana-Võromaa muusõummõ kotsilõ ja linke näide kodolehti pääle saa kaia internetist aadrõssi wi.ee/muusoumi päält.

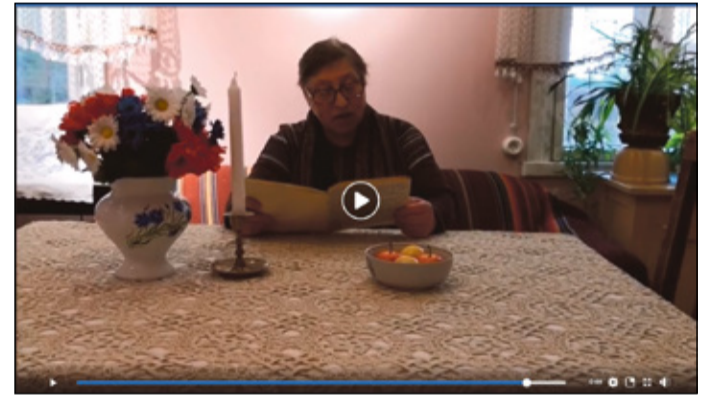

VEETÕUSME JANNE PILT

Vana-Võromaa kultuurikuan om üles säet Paide Margreti maalinäütis «Inimmustrid». Pildi pääl tege kunstnik ütõn piniga valla näütüst, midã saa kaia kultuurikua MoLovihi lehe pääl.

Karilatsi muusõum näütã hussiviina, minka iks kah tõi om ravitu.

PILDI MUUSÕUMMO MOLOVIVHUST

Mõnistõ muusõumi juhataja Tulviste Hele lugõ ette muusõumilugusiid Tiitsa Arnoldi mälestüisvihust.

Kalkuna Mari 22. urbõkuul uma kodo lähkül mõtsan.

TATSU TAAVI PILT

Kalkuna Mari: kriis juhatas tagasi lihtsãmbã elo mano

Nãütlejile, muusikilõ ja töisilõ hindã loomingu rahva ette tuujilõ tõi taudi perãst elokõrraldusõ muutuminõ päävãpäält kõigi ülesastmisi ärjããmise. Rõugõ kandin Hakil elãs muusik Kalkuna Mari, kiã mãrgõtas, kuimuuu timã elo om muutunu ja midã om taast kõgõst oppi.

«Edimãlt tull mul ku muusikul vãega kipõstõ olokõrda hinnata, teedüst kogoda, et arvu saia, ku tõsinõ taa asi iks om. Pidi viil mõni päiv inne eriolokõrra välläkuulutamist lindama Belgialõ, a sis sai kõrraldajaga kõnõtraadi otsan istutus ja otustõdus, et tuu kotsõrt tulõ är jãttã. Nigu perãn vällä tull,

tulõ kõik urbõkuu ja mahlakuu esinemise är jãttã. Lehekuust edesi viil ei tiiã, a tuu om kül selge, et kõva põndsu saa kogo kultuurisektor siist peris kimmãle. Muusigu jääse mõnõs aost ilma tuust tüüst, mille iist rahha om võimalik saia.

Egãl rassõl aol nakkas luuvus kah tüüle. Nii mõnigi om tenõnõ joba netikotsõrtõ ja muud säänest. A mu hindã sisetunnõ ütles, et ma tii niikavva päämidselt umma luumistüüd.

Taad aigu tulõ võtta ku kingitüst ja luuta õnnõ, et taa vãega pikãle ei lãã. Maal olõ-i inemisel hãtã midãgi: päiv paistus, kevãvi tulõ. Naasõ omma aian, mehe mõtsan. Pallo saa olla luudusõn, kraami maia, tarrõ.

Kraami ka hindã seen. Võiolla om taa kriis võimalus oppi ja inemisel ku liigil om seod vaia, et juhata hinnäst tagasi põhi- ja põlisvãärtüisi mano, lihtsãmbã elo mano. Ja vãärtüstã rohkõmb kogokonda ja hãid inemiisi hindã ümbre. Pãäle tuu ka lihtsit ja eloliidisi asjo, nigu umilõ sugulaisilõ vai naabrilõ kõlistaminõ. Mi pere om lãnnõ kogukondaitab.ee rahvalõ mano, et avita noid, kel om api vaia kasvãi söögikraami ja arstiruui artuumisõ man.

Viimãtsel aol om tunda pallo rohkõmb huulmist ja ütõtehoitmist. Kuigi mi olõmi füüsilidõsen isolatsioonin, om mu arust tãhtsã vaimult kokko hoita ja tõnõtõõsõlõ toes olla, niipalfo

ku tuu võimalik om. Inemkund om arõnõnu lãbi kriise ja inemine om niipalfo mukav, et tã ei nakka inne liigutama vai midãgi muutma, ku om viimãne hãdã kãen. Tan om ka suur võimalus: kaiõn, mis maailman sünnüs, sis arvada ei olõ tuu edimãne ega perãmãne sääne aig, ku mi piãmi kipõstõ muutuisiga ütõn minemã ja midãgi esi vällä mãrkãmã.

A maal olõ-i inemiisil viil hãtã midãgi, ütõnkuun ja kokko hoitõn saami taast rassõst aost üle.»

Kalkuna Mari tãüt mãrgõstust ütõn võromaidõ loitsuga saa kullõlda tããmbãdest Vikerraadio saatõst «Vahtõsõmbat Võromaalt» kell 18.45.

Lehmä ja kelläaig

KURÕ HILJA

Seo asi olf jo väega ammu. Sis olli viil Põlva kolhoos ja Aarna suurfarm. Ma käve ka sinnä lauta tüüle – olli lehmänsjä. Sis ollegi nii, õt naati kõnõlõma tunniaolidsõst kelläao muutmisõst. Hää küllh, muudõtas sis muudõtas. Pidid suur elektri kokkohoitminõ ja kasu tulõma. Olõ-i imp meelehki, kuna tuu olf, kas keväjä vai sügüse, ku tullegi tunn aigu ildamba tüüle minnä. Tuu hummogu lätõ uni õks vana ao perrä är, istsõ ja passõ niisama aknõ man. A tütär Ene, kiä tüüf ka säälsamah, tulf umast ussõst vällä, näkk minno ja ütelf, õt mis sa sääll passidõ, nakami minemä. A sis ma ütli tälle, õt täambä pidime jo tunn aigu ildampa minemä. Ene olf tuu hoobis är unõhtanu. Tä lätõ tarrõ tagasi ja ütelf, õt pruum viil kibõnakõsõ maada.

No sis naksimõ õks tüüle minemä. Tõisi naisi tulf kah. Saimi vast poolõ tii pääle, ku naksimõ veiga imelikku mürinat kuuldma. Midä laudalõ lähembäle, tuud mürrin kõvõmbast lätõ. Saimi arvu, õt lehmä rüüksevä. Näide õigõ nümisaig olf ildast jää-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

nü. No ku mitusada lehmä õks ämmärdäse, sis tuu mürrin om võimsa küllh.

Õga midägi, tüü tulõ är tetä. Lätõime umma rõivaruumi, vaeldimõ rõiva är ja lätõime lauta. Oh sa taivakõnõ, ku lehmä viil ka meid näivä. Viil hulõmbahe rüükmä naksiva. Üüvaht laiuflaudaussõ pääl kässi,

lehmä röögevä, pask linnaõ, piim juusk nissost sita sisse.

No muidogi, lehmä olliva jo harinu, õt näid õigõl aol nüsse-täs. Inemisele võit õks är kõnõlda, õt lääat tunn aigu ildamp tüüle, a kuis sa eläjäle selgest tiit, õt tä är kannatama piät...

Õga midägi, võtimõ sis mas-sina üskä ja lätõime õgaüts

uma ria pääle. Õga kerge es olõ nüssä kah, lehmäkeisil jo udara halusa. Tulf naada näidega rahulikult kõnõlõma ja muidõ paitama. Lõpus sai sis tüü tettüs ja rahu majah.

Perästpoolõ saimi arvu küllh, õt olf vaia lehmä veitsi-viisi hafõta ja nii mi edespite ka tegemä naksimi.

Kes mu kotun laamõndasõ?

Taa lugu juhtu inne, ku tsia-katsk mõtsu seen vallaõ päs-si. Lõigassi vellege mõtsan mõtsakuivi ja tuulõgõ maha-sadanuid puid. Sael sai küte otsa. Olf vaja bensupaak ja õlipaak täüs panda. Ku saag õi tüütä, sõs nakkasõ kõrva kuul-ma mõtsaelänikõ hellü ja silmä nägemä liikmist.

Joba kostugi kõrva paiu-haraka hädäkisa koskilt mõnõsaa meetri päält. Hädäkisa lätõ kõvõmbas ja tulf meile lähembäle. Mõni mõtsaelläi pidi paiuharaka pesä lähkõn

liikma. Paiuharakas jätse rüükmise perrä, arvada, õt mõtsaelläi olf pesä lähkõlt kavvõmbõlõ kõndnu. Nüüd kostu kõrva õrn ossapraksak säältpuult, kost inne olf tulnu paiuharaka hädäkisa. Saisõmi katõ-kõlmõmiitredse vahega näoga praksaku poolõ ja jäi-mi uutma, kas näemi, mäane elläi mõtsan liigus.

Nii minoti peräst näimi meist 60–70 miitri pääl mõtstsika. GPS näüdäs mõttsial, õt tulõ õkva tulla mi poolõ ja perrä kaia, kes timä kotun laamõndasõ. Nii tä põruflki liuhka läbi magistraalkraavi, a kraav õs muuda liikmisõ tsihti. Tsiht olf

võetu õkva mi pääle. Saisõmi nigu aiatulba, ku mõtstsiga mi poolõ astõ. Vahe kuivi kõrast vähämbäs ja olf koski 15 miitrit, ku veli sosist: «Kos sa tulõ!»

Sosinaga küstü küsumine pandõ mõttsia saisma ja mõt-lõma. Kai mi poolõ, tõmmaõ hõngu läbi nõna, lõpus käändse otsa ümbre ja lätõ kipõ sammuga tultut tiid tagasi. Ju mi õs anna puu mõõtu vällä, ollimi ülepää võõra asja, mis õs passi mõttsia kodu manu ja tä pedä-si parõmbas jalga laskõ. Ütle viil, õt mõtstsiga om rummal ja õi mõtlõ!

REILIKU KALEV

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säänd-se siia vällä valinu.

Vanatütrik sannan

Vanatütrik om (arvada koroona-viirust peläten) sanna kütnü. Istus lava pääl ja pess vihaga jalgõvaih. Esi pomisõs: «Näh! Võta! Noorõst pääst lihha es taha, no pakutas õnnõ salatit!»

Karantiin arvuti (periselt sündünü lugu)

Seo Uma Lehe nummõr om kokko säet arvutin, miä ei olõ ilmavõrku ühendedü. Ku ilman käü viirus ümbre, või ka võrgu-viiruisi pelädä.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Üts ummamuudu viirus.

Tossu Tilda pajatus

Kas kaubapõud jäl vaivaman?

Vinne ao lõpun jäi poodi väega tühäs. Ku midagi müüki tulfgi, ostõti õkva är. Kes ildas jäi, tuu ilma jäi. Üts sääne kaup olf pel-digu- ehk vetsyapõr. Nüüd, ku koroona-viirus ründämä naas, om tuusama lugu. Miilde tulf üts vana nali.

Üle mitmõ ao olf poodin jäl vetsyapõrt saia. Mu tutvva naanõ es saa kuunolõgi peräst puuti juuskõ, ku sai, olf papõr otsan. A poodi trepi veeren

iksõ üts vanõmb naistõrahvas, vetsyapõrulli kõrval. Tuu kaivaõ mu tutvvalõ, et ulli pääga olf rahha raisanu. Näil maal aja aõa är ka aolehapõr vai takja-leht. Kaup tetti säälsaman tre-pi man är. Mõlõmba naasõ olf õnnõligu.

Inemiisile viil niipallo, et massa-i söögikraami kah hirmsahe kokko ahnitsa. Ku kõik söögikraam otsa saa, olõ-i vetsyapõrõga kah midägi pääle naada.

TOSSU TILDA

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

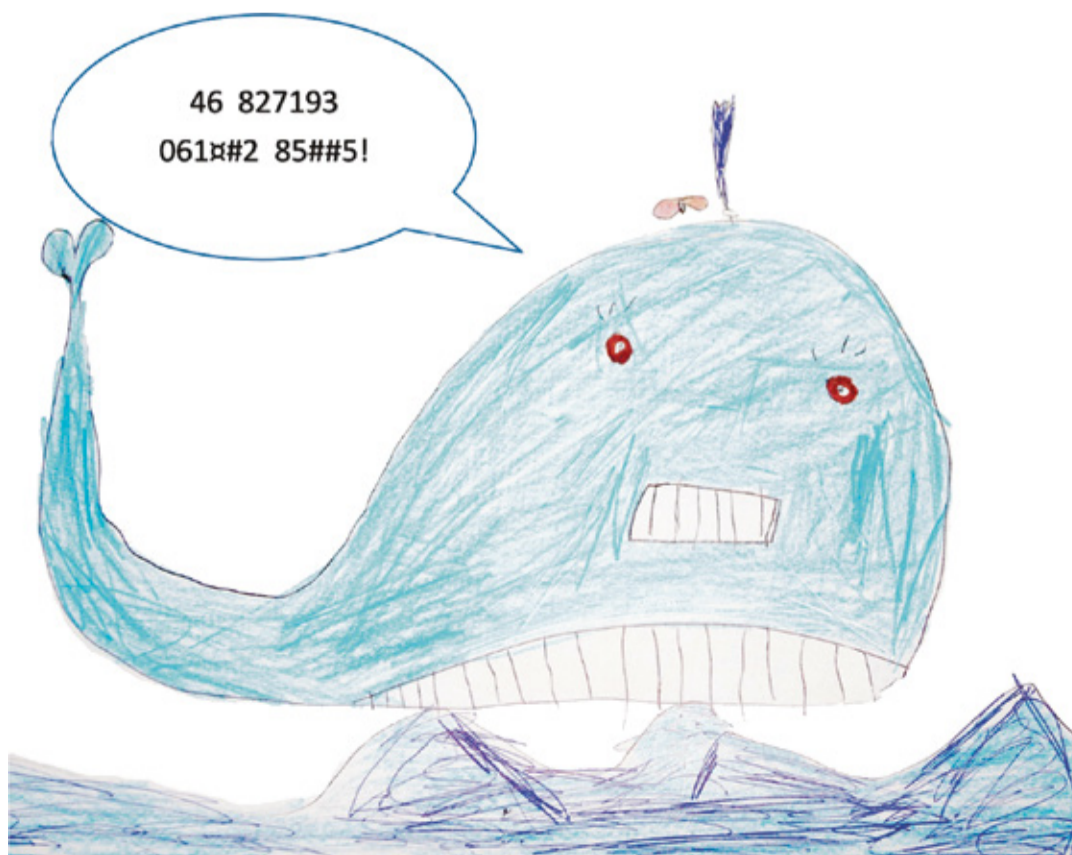
Minevä kõrra vastus: NÄDÄLIVAIHTUS.

Avvohinna saa PARKSEPÄ PAUL (6) Kosõlt.

Midä ütles vaal?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	#	#
A	I	U	Ä	E	R	S	V	K	P	H	T

46 827193
061#2 85##5!

TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (5)

Muda Mari pajatus

Hoidkõ kundsavaiht!

Ma kuuli raadiost, et ku inemise kotoh omma, sõs nakkasõ inämb latsi tegemä. Ma arva vastapite, et timahava ei sün-nü Eestimaal jõulõ aigu üttegi õkva jõulus, tulõ tä urbõkuul valmis tetä. A kuimuudu sa latsi tiit, ku valitsus om kimmähe är kiildnü, et ütstõõsõlõ tohi ei ligi minnä. Eski kotost väl-

lä minneh piät miitripuu ütelf võtma. Ku kiäki vasta tulõ, sõs piät är mõõtma, et vaih õlõssi vähämbält miitri.

Tüüd tetäs puutrik pikä maa takast, koolilatsõ omma kav-võlt õpmisõ pääl. A latsõtege-mist olõ-i viil interneti kaudu vällä mõtõld. Vast sõs, ku kats nädälit erälelõumist läbi saa, jõud viil vana-aastaõdakus mõnõ latsõ tetä.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

6 kuud – 6 €, 12 kuud – 12 €, e-urvõ püsivõsuleping 0.85 € kuun.

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717.